
SOLIDAARISEEN TYÖPOLITIikkaAN?

Kimmo Kevätsalo: *Taistelu sieluista, Näkökulma toimihenkilöliikkeen tulevaisuuteen, Hanki ja Jää*, Hakapaino Oy 1989, 128 s.

Kimmo Kevätsalo tunnetaan pääasiassa teollisuusväestön ammattiyhdistystoiminnan tuntijana ja kriitikkona. Metalliliiton tutkijana hän on kirjoittanut seikkaperäisiä kuvauksia teollisuustyöstä ja työläisistä. Hän on myös monesti muotoillut kiintoisia ay-poliittisia visioita sekä pohtinut niiden yhteyksiä yhteiskunnan rakenteisiin sekä sosiaalisiin ja poliittisiin 'ilmastonmuutoksiin'.

Kun Kevätsalo nyt on valinnut aiheekseen **toimihenkilöliikkeen**, on tätä pidettävä erityisen kiinnostavana aluevaltauksena. Aluevaltauksena siksi, että Kevätsalon tämänkertainen teos on erkaantunut lähes täysin hänelle läheisimmästä tutkimusjoukosta. Kevätsalo on tosin aikaisemmin (mm. teoksessaan "Selviytymistä, vastarintaa, vapauspyrkimyksiä" (1988)) kuvannut ja käsitteellistänyt palkkasaaajain emansipaatiovaihtoehtoja palkkatyövoiman **koko** sosiaalisen rakenteen tasolla.

Yhteiskuntatutkimuksen näkökulmasta on mielenkiintoista ensinnäkin se, miten Kevätsalo saa muussa yhteydessä muotouttamansa käsitteet soveltumaan nimenomaisesti toimihenkilöliikkeen erittelyyn. Toinen kiinnostava vertailukohta on toimistotyötä ja toimihenkilöitä koskevan naisnäkökulmaisen tutkimuksen tulokset. Toimihenkilötutkimus on ollut yksi naistutkimuksen aluevaltauksia 1980-luvulla.

Kirjan pääotsikko on dramaattisesti "Taistelu sieluista".

Kansikuvassa valtava naisjoukko hölkkää iloisesti kohti näkymättömissä olevaa maalia. Kollektiivihakuista

naiserityistä hengenmanausta kirjan sisälehdiltä on vaikea löytää. Kukapa tutkijamies tällaiseen tehtävään laittautuisikaan! Sen sijaan Kevätsalo on ottanut omalla tavallaan vakavasti sen tosiseikan, että toimihenkilöt ovat lukumääräisesti naisvaltainen ryhmä. Ay-politiikan kannalta huomio keskittyy ennen muita alempiin toimihenkilöihin. Kevätsalon jäsenyyksessä johtavat toimihenkilöt jäävät periferiaan: nämä hoitavat omat etunsa joka tapauksessa.

Näin rajattuna toimihenkilökysymys on vahvasti -vaikkakaan ei yksinomaan - samalla naiskysymys. Toimihenkilötyön ja sen tulevaisuuden erittelyssä Kevätsalo nojaakin paljossa Liisa Rantalaihon ja Päivi Korvajärven naisnäkökulmisiin työelämän tutkimuksiin. Työelämän sisäisiä kerrostuma- ja hierarkiasuhteita kuvataan **sukupuolijärjestelmän** käsitteellä. Tämä on nopea, vaikkakaan ei aivan ongelmaton tapa päästä toimihenkilökysymyksen sosiaaliseen ytimeen.

Palkkaa vai vapaa-aikaa ?

Työelämän sisäisten suhteiden ohella tarkastelun pääjäsenyyksiä on työn ja vapaa-ajan suhde. Toimijain valinnat näiden arkielämän sfäärien välillä muotoutuvat paljolti naisten erityiskysymyksiksi. Kevätsalo lupaa aika runsaasti valinnanvapautta toimihenkilöille juuri tässä asiassa edellyttäen, ettei suurta taloudellista taantumaa tule. En ole aivan vakuuttunut siitä, että muutokset tältä osin tulevat olemaan kovin suuria ainakaan 90-luvun alussa. Naisilla on vielä paljon välittömiä haasteita työelämän tasa-arvohankkeissaan. Saavutetuista työmarkkina-aseista ei helposti luovuta, sillä myöhemmän paluun ehdot työmarkkinoille saattavat olla kovin tylät. Toisaalta perheillä lienee riittävästi intohimoja kulutustasonsa nostamiseksi niin, että väritään kaksi täystoimista ansaitsijaa. Myös nykyinen torpparilaitos perhekuntaisen asunnon-sainnan muodossa sitoo useimpien nuorten toimihenkilöiden elämäntapaa vielä 90-luvulla.

Tuskin ainakaan vapaa-ajan teollisuus, jota Kevätsalo pitää varminpana voittajana 1990-luvulla, onnistuu pitämään naisia pois työmarkkinoilta. Kuten Kevätsalo itsekin toteaa, "hyvät työt" ja monipuolinen vapaa-aika kasautuvat. Tämä koskee myös naisia, jotka joutuvatkin parantamaan edelleen työmarkkina-asemaansa voidakseen nauttia monipuolisemmin vapaa-ajasta. Arkielämän painopisteiden valintaa koskevassa keskustelussa ei enää (vielä?) löydykään naisnäkökulmatutkimusta, johon vedota. Tällä alueella Kevätsalo liikkuu jo omien visioitensa maailmassa, jotka rakentuvat mm. luokka- ja elämäntapatutkimuksen käsitteineksien varaan sekä työelämäntutkimuksen tuloksiin ilman sukupuolistuneiden rakenteiden ongelmaa.

Edut ja strategiat

Kirjan alkuosan rakennetarkastelut ovat varmasti tarpeellista johdantoa toimihenkilökysymykseen. Jätän ne tässä yhteydessä kommentoimatta, koska mielestäni teoksen keskeinen idea, joka juuri liittyy "taisteluun sieluista",

paljastuu vasta, kun näyttämölle marssitetaan yksityinen toimihenkilö edunkantajana ja -valvojana (s.51). Raija Julkusen väitöskirjatutkimukseen viitaten Kevätsalo erotelee toimijan edun **työvoimanäkökulman** ja **elämänhallinnan** näkökulman. Toimihenkilöliikkeen **ongelma** on karkeasti kuvaten tämä. Ay-perinne muodostaa "toiveiden tynnyrin" monista työvoimaedun sanelemista aineksista, mutta toimija nostaa entistä keskeisemmäksi elämän hallinnan kokonaisuuden. Tähän kokonaisuuteen kuuluu mitä moninaisimpia työelämän ja vapaa-ajan selviytymisstrategian aineksia, jotka perinteisessä ay-politiikassa ohitetaan. Toimihenkilöt jätetään (jätettyvät) oman onnensa nojaan, ja tämä kaivaa maata toimihenkilöiden etujärjestöjärjestelmien alta.

Kevätsalo etsii toiminnanstrategisia vaihtoehtoja toimipaikkatasolta. Vaihtoehtostrategian pitäisi toiminnallistaa itsensä toimihenkilöt käyttämään hyväksi mm. uuden teknologian, uusien työnorganisaatioiden sekä koulutustason kohoamisen mukanaan tuomia mahdollisuuksia. Samalla olisi purettava alistavia rakenteita. Tältä osin emansipaatio-ohjelma onkin yhteinen työelämän naistutkijoiden kanssa. Esittäessään ongelmanasettelun, joka menee yli sukupuolijärjestelmän kysymyksen ja rajoitetun työelämän tutkimuksen reviiirin, Kevätsalo onnistuu joiltakin osin jopa työelämän naistutkimusta vankemmin problematisoimaan realistisesti emansipaation mahdollisuuksia ja ulottuvuuksia.

On kuitenkin mahdollista, että Kevätsalo on osittain edellä aikaansa pohtiessaan toimihenkilönaisten suurten joukkojen kysymystä pääpainotteisesti elämänhallinnan emansipaatiohankkeena. Ensiksikin on todennäköistä, että palkkataistelut ym. perinteiset palkkatyövoiman edunvalvontakysymykset pysyvät vielä pitkään yhdistävänä motivaatiooperustana ay-toiminnalle juuri naisammateissa ja naistoimialoilla. Toisaalta kamppailu työmarkkina-aseista erilaisten luokitustaisteluiden muodossa, jotka näyttävät kuuluvan elimellisesti nykyajan toimihenkilötyön ammatillistumiskehitykseen, luovat sellaista kollektiivista ay- ja ammattikuntahenkeä, jota Kevätsalo pitää väistyvänä tai toissijaisena.

En kuitenkaan pidä pahana sitä, että Kevätsalo menee pohdinnoissaan reippaasti ylitse toimihenkilöliikkeen arkisen aherruksen. Näin saadaan mielenkiintoisten visioiden lisäksi pohdittavaksi suuren toimihenkilöjoukon sosiaalinen kerrostuneisuus. Uskoisin, että tulevaisuudessa painottuu välttämättömyys varioida strategioita, mikäli toimihenkilöliike mieltä vaikuttaa hyvin erilaisissa asemissa työskentelevien toimihenkilöiden edunvalvonnassa. Kevätsalo puolestaan on yllättävän vähäsanainen, kun puhe on **toivottavien** strategioiden moninaisuudesta. Hän etsii selvästi edelleen yhtä hyvää strategiaa, jolla voidaan vastata kaikkien tarpeisiin.

Menestyjiä, selviytyjiä, syrjäytyjiä

Kevätsalon sosiaalisen kentän jäsenyys itsensä toimihenkilöiden osalta osoittautuu teoksen loppuselvittelyssä melko ohueksi ja ehkä hieman keskeneräiseksi. Kaikkia

keskeisiä aineksia, joita kirja tarjoaa, ei vedetä yhteen. Alussa vahvasti esiin nostettu naiskysymys häipyy loppua kohti tai piilotetaan työnjaollisen hierarkian sanelemaan tyyppittelyyn. Nuoret putkahtavat esiin mahdollisena uutena voimana. Keskeiseksi nousee menestyjien, selviytyjien ja syrjäytyjien erittely. Tämä tuo kylläkin lisädynamiikkaa johtopäätösten tekoon, mutta jää melko erilliseksi muusta rakennetarkastelusta toimihenkilöiden itsensä osalta. Menestyjiä, selviytyjiä ja syrjäytyjiä on joka ryhmässä.

Tarkastelun pääjännite siirtyy työmarkkinaosapuolten tasolle yleistävässä loppukappaleessa. Kevätsalo esittää myös joitakin tärkeitä kommentteja muiden työelämän visionäärien tulevaisuuden kuviin: studiotyyppiset pienyritykset voivat osoittautua painajaiseksi sen sijasta, että niistä tulisi ideaalityönantajia; muun Suomen työttömiä ei ehkä saada houkutelluksi omakotitaloistaan ruuhka-Suomen asuntojonoihin ja työvoimapulasta tulee entistä keskeisempi työmarkkinamekanismin toimintaa säätelevä tekijä; "selviytyjien" (toimihenkilöiden suurimman ryhmän) selviytyminen on keskeisimmin kiinni kansantalouden kilpailukyvyistä - muiden asemaan kilpailukyky vaikuttaa vähemmän.

Näistä huomautuksista viimeksi mainittu on mielestäni omaperäisin ja kiinnostavin, mutta samalla myös kiistanalaisin. Jos kilpailukyky kilpailijamaihinnat verraten heikenee (kuten suosikkikliseen talouspoliittisessa retoriikassa kuuluu), lienevät vaikutukset kohtalokkaimpia syrjäytyjien ja marginaalityövoiman osalta esim. sosiaaliturvan heikennysten vuoksi tai työvaltaisten palveluiden supistusten myötä. Joka tapauksessa Kevätsalon huonojen aikojen skenaario vaatisi spesifiointia.

Työnjako ja tasa-arvo

Toimijakohtainen menestyminen näyttäisi Kevätsalon mukaan kytkeytyvän vielä 1990-luvullakin nimenomai-

sesti suurten yksityisten ja julkisten toimintayksiköiden menestykseen. Menestyjät näyttävät myös keräävän suurimman potin etukamppailussa sekä työvoimaedun että elämänhallinnan edun osalta. Tätä taustaa vasten Kevätsalon teoksen päämotivaatioksi muotoutuukin laajasti ymmärretty tasa-arvopolitiikka. Ohjelmallisesti tämä kiteytyy ruotsalaisilta ay-visionääreiltä lainattuun **solidaarisen työpolitiikan** käsitteeseen (vrt. solidaarinen palkkopolitiikka). Ajatus on yksinkertainen, mutta toteuttaminen kovin vaikeaa. Työnjakoa pitäisi muuttaa niin, että kaikkien työt tulevat "paremmiksi" - tai ainakin yritetään varmistaa, etteivät kenenkään työtehtävät erojen tasoituksessa tule "huonommiksi". Vähintäinkin utopiana ajatus on hyvä, mutta mm.päätöksenteko- ja hyvinvointiteorian kannalta se lähenee klassisen kiistanalaisia optimointitehtäviä, joita on pidetty mahdottominkin ratkaistaviksi.

Kevätsalon yritys purkaa suomalaisen ay-liikkeen järjestöllistä ja hegemonistista nollasummapieliä sekä murtaa luokitustaistelun noidankehää on joka tapauksessa kunnioitettava. Naapurista lainattua solidaarisen työpolitiikan käsitettä lukuunottamatta teos on aineksiltaan hyvin kotimainen: supisuomalainen dokumentti ja pamfletti. Juuri sellaisena se on hyvä virike toimihenkilöliikkeen tulevaisuudesta kiinnostuneille. Kansainvälisesti katsoen naisten asema Suomessa on palkkatyön kentässä yleensä ja toimihenkilöinä erityisesti hyvinkin vahva. Silti olisi tarpeen muussa yhteydessä selvittää, voisiko toimihenkilöliike saada virikkeitä myös muista maista. Olisi siis otettava selvää siitä, juoksevatko kansikuvan naisliikkujat samalla, ja ehkä huomaamattaan, myös eurooppalaisena "etujoukkona"?

MARJA JÄRVELÄ